

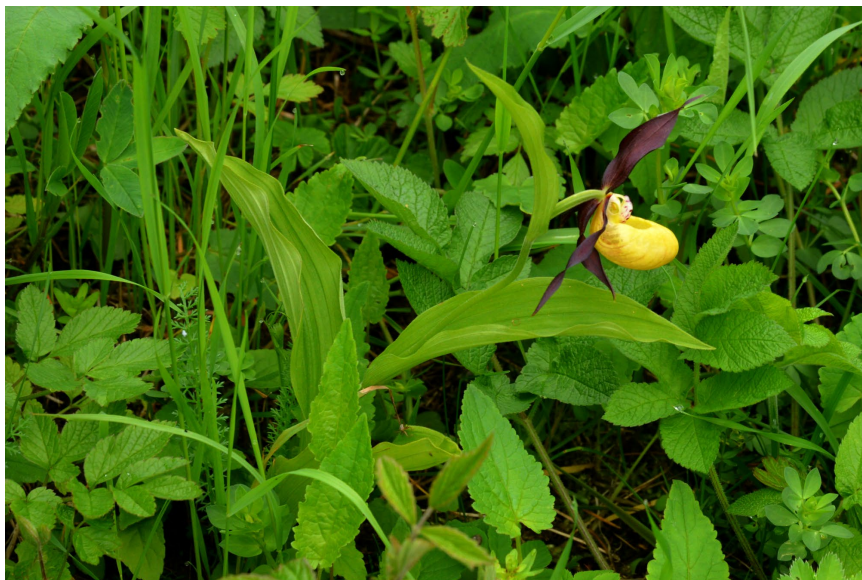
NOTATKI BOTANICZNE

Nowe stanowisko *Cypripedium calceolus* (Orchidaceae) przy wapienniku w Roczynach (Beskid Mały) i propozycja jego ochrony

Cypripedium calceolus L. (obuwik pospolity) jest gatunkiem cyrkumborealnym, obejmującym swym zasięgiem środkową, północną i wschodnią Europę, środkową i wschodnią Azję oraz Amerykę Północną (MEUSEL i in. 1965). W Polsce notowany był dotychczas na terenie całego kraju, ale jego stanowiska rozmieszczone są nierównomiernie. Odnotowano około 400 stanowisk gatunku, z których niemal połowa obecnie jest uznana za historyczne (KUCHARCZYK i in. 2014). Najliczniej występuje na Wyżynie Lubelskiej, Rostoczu, w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej oraz w Polsce północno-wschodniej. Na Nizinach Środkowopolskich, Dolnym Śląsku i na północnym Podkarpaciu jest bardzo rzadki (SZCZEŚNIAK i in. 2012; OKLEJEWICZ i in. 2015). W Karpatach polskich stwierdzony został na 32 stanowiskach, z których około 1/3 nie została obecnie potwierdzona. Aktualnie obecność gatunku w Karpatach polskich potwierdzono na kilkunastu stanowiskach w Tatrach Zachodnich, 10 stanowiskach w Pieninach, dwóch w Kotlinie Żywieckiej (MIREK & BERNACKI 2008) i jednym w Górach Sanocko-Turczańskich (OKLEJEWICZ i in. 2015).

Cypripedium calceolus podlega ścisłej ochronie gatunkowej (ROZPORZĄDZENIE 2014). Jako gatunek zanikający w wielu krajach Europy (w tym w Polsce) podlega także ochronie w ramach Konwencji Berneńskiej i Dyrektywy Siedliskowej (BABA & KUCHARCZYK 2001). Wymieniony jest także w *Polskiej czerwonej księdze roślin* i na *Polskiej czerwonej liście paprotników i roślin kwiatowych* jako gatunek narażony na wyginięcie (kategoria VU) (KUCHARCZYK i in. 2014; KAŻMIERCZAKOWA i in. 2016).

Dnia 16 maja 2023 r. podczas inwentaryzacji okolic wapiennika w Roczynach (gmina Andrychów) w Beskidzie Małym odkryto stanowisko *Cypripedium calceolus* (Ryc. 1). Znajduje się ono u podnóża północno-wschodnich stoków Złotej Góry, na wysokości 420 m n.p.m., w kwadracie ATPOL DF9511. Na nowo odkrytym stanowisku *C. calceolus* rośnie w koszonej murawie (Ryc. 2) w liczbie 2 osobników (1 płonny i 1 kwitnący), razem z *Orchis mascula*, *Neottia ovata* i *Ophioglossum vulgatum*. W pewnej odległości od tego stanowiska stwierdzono też występowanie *Gentianopsis ciliata* i *Equisetum telmateia*. Gatunki te, poza *C. calceolus*, znane są tutaj od drugiej połowy XX w. i utrzymują się do dzisiaj (KOTOŃSKA 1991; STEBEL 1998). Od kilku lat z muraw pomiędzy wapiennikiem wycinane są zarośla, co sprzyja występowaniu roślin światłolubnych i prawdopodobnie mogło być przyczyną

Ryc. 1. *Cypripedium calceolus* w wapienniku w Roczynach w Beskidzie Małym (fot. J. Zieliński, 16.05.2023 r.)

Fig. 1. *Cypripedium calceolus* in a lime kiln in Roczyny, in the Beskid Mały Mountains (photo by J. Zieliński, May 16, 2023)

Ryc. 2. Siedlisko *Cypripedium calceolus* w wapienniku w Roczynach w Beskidzie Małym (fot. J. Zieliński, 16.05.2023 r.)

Fig. 2. Habitat of *Cypripedium calceolus* in a lime kiln in Roczyny, in the Beskid Mały Mountains (photo by J. Zieliński, May 16, 2023)

pojawienia się obuwika na tym terenie. *Cypripedium calceolus* dotychczas nie był notowany w Beskidzie Małym, zatem jest to nowy gatunek dla tego obszaru górskiego.

Terren wapiennika w Roczynach w Beskidzie Małym jest zagrożony przez coraz bardziej rozrastającą się zabudowę. Najwłaściwszym rozwiązaniem byłoby objęcie ochroną tego terenu w formie użytku ekologicznego o proponowanej nazwie „Wapiennik w Roczynach”, obejmującego powierzchnię 6,40 ha. We wskazaniach ochronnych terenu proponowanego użytku ekologicznego należałoby uwzględnić zabiegi ochrony czynnej. Najistotniejszym celem tych zabiegów byłoby odtwarzanie sprzyjających warunków siedliskowych dla światłolubnej roślinności wapieniolubnej, w tym storczyków. Teren wapienników oraz fragmenty otaczających je muraw stały się nielegalnym składowiskiem odpadów, stąd konieczne byłoby uprzątnięcie tego terenu. Obszar wychodni wapieni w Roczynach proponowany był już wcześniej do ochrony w formie użytku ekologicznego (STEBEL 1998).

Summary. New locality of *Cypripedium calceolus* (Orchidaceae) at the lime kiln in Roczyny (Beskid Mały Mts) and a proposal for its protection. During an inventory of the area around the lime kiln in Roczyny, in the Beskid Mały Mountains, two individuals of the *Cypripedium calceolus* were discovered on 16 May 2023. One individual was fertile, and the other was flowering, both found on the mown grass. This species has not been previously recorded in the Beskid Mały Mountains, making it a new discovery for this mountain area.

LITERATURA

- BĄBA W. & KUCHARCZYK M. 2001. *Cypripedium calceolus* L. Obuwik pospolity. – W: R. KAŹMIERCZAKOWA & K. ZARZYCKI (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe, s. 529–530. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- KAŹMIERCZAKOWA R., BŁOCH-ORŁOWSKA J., CELKA Z., CWENER A., DAJDOK Z., MICHALSKA-HEJDUK D., PAWLIKOWSKI P., SZCZEŃSIĄK E. & ZIARNEK K. 2016. Polska czerwona paprotników i roślin kwiatowych. s. 44. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- KOTOŃSKA B. 1991. Rośliny naczyniowe Beskidu Małego (polskie Karpaty Zachodnie). – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Botaniczne 23: 1–199.
- KUCHARCZYK M., BĄBA W. & KUCHARCZYK H. 2014. *Cypripedium calceolus* L. Obuwik pospolity. – W: R. KAŹMIERCZAKOWA, K. ZARZYCKI & Z. MIREK (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wydanie III uaktualnione i rozszerzone, s. 739–741. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- MEUSEL H., JÄGER E. & WEINERT E. 1965. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. Jena: Veb Gustav Fischer Verlag, 1965. I: 583 s.; II: 258 s. Bd. I. II. G. Fischer Verlag, Jena.
- MIREK Z. & BERNACKI L. 2008. Obuwik pospolity *Cypripedium calceolus* L. – W: Z. MIREK & H. PIĘKOŚ-MIRKOWA (red.), Czerwona księga Karpat polskich. Rośliny naczyniowe, s. 447–449. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Kraków.
- OKLEJEWICZ K., WOLANIN M. & WOLANIN M. N. 2015. I. Zagrożone gatunki roślin. – W: K. OKLEJEWICZ, M. WOLANIN, M. N. WOLANIN, C. TRĄBA, P. WOLAŃSKI & K. ROGUT (red.), Czerwona księga roślin województwa podkarpackiego, s. 11–179. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia Pro Carpathia, Rzeszów.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 r., poz. 1409).

STEBEL A. M. 1998. W sprawie ochrony roślinności nieleśnej w Beskidzie Małym (Karpaty Zachodnie). – *Natura Silesiae Superioris* 2: 27–50.

SZCZĘŚNIAK E., JAKUBSKA-BUSSE A. & ŚLIWIŃSKI M. 2012. Zróżnicowanie i rozmieszczenie zbiorowisk z udziałem *Cypripedium calceolus* L. (*Orchidaceae*) na Dolnym Śląsku. – *Acta Botanica Silesiaca* 8: 97–128.

DARIUSZ TLAŁKA, os. nad Sołą 4/19, 32-650 Kęty, Polska; e-mail: tlalkadariusz@gmail.com

JAN ZIELIŃSKI, ul. St. Lenartowicza 44/31, 34-120 Andrychów, Polska; e-mail: jef7@o2.pl

Wpłynęło: 03.02.2024 r.; przyjęto do druku: 29.05.2024 r.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2024-0006>

Nowe, obfite stanowisko *Elodea nuttallii* (*Hydrocharitaceae*) na Pomorzu Gdańskim

Elodea nuttallii (Planch.) H. St. John (moczarka delikatna) jest byliną wodną o smukłych, rozgałęzionych pędach, wolnopływających lub zakotwiczonych w dnie za pomocą nierozgałęzionych korzeni przybyszowych (SCHOU i in. 2023). W porównaniu z *E. canadensis* (moczarka kanadyjska), charakteryzuje się delikatniejszą budową i jaśniejszymi, żółto-zielonymi pędami. Liście *E. nuttallii* są równowąsko lancetowate i długo zaostrome, na brzegach z ząbkami o długości 0,06–0,10 mm (SCHOU i in. 2023).

Elodea nuttallii jest gatunkiem rodzimym Ameryki Północnej, który trafił do Europy najprawdopodobniej na początku XX w. Po raz pierwszy zebrano go w 1939 r. w Belgii, ale nie został on poprawnie zidentyfikowany aż do 1955 r. (WOLFF 1980). Obecnie *E. nuttallii* podawana jest z 23 krajów Europy (GBIF 2023), gdzie została uznana za inwazyjny gatunek obcy, rozprzestrzeniony na szeroką skalę i stwarzający zagrożenie dla rodzimych zbiorowisk (KOLADA i in. 2018). Poza Europą, *E. nuttallii* stwierdzono w Japonii (KUNII 1984) i Australii (ZEHNSDORF i in. 2015). Gatunek występuje w prawie wszystkich typach nie-kwaśnych wód: w stawach, rowach, kanałach, wolnopłynących strumieniach, rzekach i jeziorach (SCHOU i in. 2023).

W Polsce pierwsze stanowisko *Elodea nuttallii* podano ze starorzeczy Biebrzy koło Goniądza w latach 1990–1993 (BARENDREGT & WASSEN 1994). W 2007 r. stwierdzono występowanie tego gatunku w wodach Wisły na odcinku od Włocławka do Nieszawy (KAMIŃSKI 2010). Największa populacja moczarki delikatnej obecnie znajduje się w ujściowym odcinku Odry – od Jeziora Dąbie po Zatokę Szczecińską (KOLADA i in. 2018). Występowanie *E. nuttallii* potwierdzono również w kilku jeziorach, m.in. Kuc, Mikołajskim, Ryńskim (KOLADA i in. 2018) oraz Probarskim (KOLADA i in. 2022). W Polsce moczarka delikatna jest inwazyjnym gatunkiem obcym, silnie ekspansywnym (ROZPORZĄDZENIE 2022).

W okresie od lipca do września 2023 r. stwierdzono bardzo obfite stanowiska *Elodea nuttallii* w Gdańsku, w wodach Oplywu Motławy – kwadraty ATPOL DA8078 i DA8088. Wcześniejszych badań nie prowadzono. Oplyw Motławy to dawna fosa miejska, powstała